

Iako napisan kao katalog, svojim sadržajem i bogatstvom prezentiranih karata, na način na kakav se kod nas još nije primjenio on je i više od toga.

Uzevši u obzir sve navedene kvalitete, katalog »Pet stoljeća zemljopisnih karata Hrvatske« osim prigodne namjene-vodič kroz izložbu — može poslužiti i kao izuzetna edukativna literatura geografima, povjesničarima i svima onima koji se tom tematikom bave.

Zeljka Richter

BENKOVAČKI KRAJ KROZ VJEKOVE, ZBORNİK RADOVA SA ZNANSTVENOG SKUPA, ZADAR — BENKOVAC

sv. I, 1987, str. 410, sv. II, 1989, str. 500.

Zbornici »Benkovački kraj kroz vjekove« sv. I—II, rezultat su interdisciplinarno zasnovanog znanstvenog skupa o povijesnom, gospodarskom razvoju, kulturnoj baštini i prirodno-geografskim obilježjima Benkovačkog kraja. Skup je održan u Benkovcu zajedničkom inicijativom Općinske konferencije Socijalističkog saveza radnog naroda SR Hrvatske Benkovac i Filozofskog fakulteta u Zadru od 22—24. IV 1983. godine u čast četrdesetogodišnjice II zasjedanja AVNOJ-a i ZAVNOH-a. Kao popratna manifestacija predstavljeno je 2. izdanje knjige R. Petrovića »Nacionalno pitanje u Dalmaciji u XIX stoljeću« i otvorena izložba »Benkovac i Benkovčani na starijim fotografijama«. Zbog vrlo velikog broja pristiglih referata, radovi su sistematizirani u dva zbornika, tako da su ranije pristigli prilozi objavljeni u prvom svesku, a 16 naknadno prispjelih referata objavljeno je u drugom.

Budući da je interdisciplinarna koncepcija znanstvenog skupa rezultirala sudjelovanjem učesnika iz raznovrsnih znanstvenih disciplina, u ovom ćemo se prikazu ograničiti samo na razmatranje priloga društveno-humanističke problematike sa povijesnom dimenzijom.

Prvih 5 rasprava prvog sveska posvećeno je isključivo prirodno-geografskim obilježjima Benkovačkog kraja, te demografskim kretanjima u toj regiji tokom nekoliko posljednjih desetljeća.

U prilogu »Bukovica i Ravni Kotari« (str. 65—82) L. Kos razmatra geografsko, gospodarsko, upravno, prometno i povijesno značenje ovih dvaju dalmatinskih mikroregija s obzirom na njihovu prostornost, naseljenost i demografsko-povijesni razvoj, te teritorijalno-administrativnu podjelu u prošlosti.

Numizmatičkom zbirkom Muzeja u Benkovcu od primjera prvih sačuvanih ilirskih i grčko-rimskih kovanica, preko novčanih jedinica srednjoevropskih gradova i država, sve do jedinstvenog monetarnog sistema Austrijske Carevine razmatra uz priloženi popis izložaka i fotografski materijal I. Mirnik u radu »Nalazi starog novca u Benkovcu i okolici« (str. 83—100).

J. Lučić prilogom »O vezama Ravnih Kotara s Prekovelebitskim područjem u srednjem vijeku« (str. 101—112) razmatra raspoređenost zemljišnih posjeda predstavnik dvanaest plemena s obje strane Velebita, geografsko-prometne mogućnosti komunikacije, te transhumno stočarstvo kao element gospodarskih veza i doticaja primorskih i prekovelebitskih plemenskih zajednica.

»Spomenici romaničke i gotičke arhitekture u Benkovačkom kraju« (str. 113—124) sakralnog karaktera, a koji do sada nisu bili predmetom povijesno-umjetničkih istraživanja, tema su priloga I. *Petriciolija*, dok je »Glagoljica u Benkovačkom kraju« (str. 125—132), napose tzv. Berlinski misal iz 1402. godine, natpis na župnoj crkvi u Korlatu iz 1751. godine, te glagoljačko liturgijsko pjevanje, predmet proučavanja A. *Nazor*.

U prilogu »Arhivska građana na turskom jeziku za područje sjeverne Dalmacije s posebnim osvrtom na Benkovački kraj« (str. 133—142) F. *Dž. Spaħo* daje sažeti pregled sačuvane arhivske građe za proučavanje povijesti Kliškog sandžaka u vremenu od 1537. godine do početka XVII stoljeća. U drugom dijelu izlaganja autor na osnovu navedenih izvora donosi neke podatke iz povijesti naselja i stanovništva, te gospodarskog razvoja Benkovačkog kraja pod turskom vlašću.

Radom »Kratak pregled prošlosti Ostrovice s osvrtom na obitelj Atlagić« (str. 143—147) izlaže povijesni razvoj naselja od vremena Liburna do nastupa druge austrijske uprave 1813. godine, napose se zadržavajući na razjašnjavanju turskog porijekla ostrovičke obitelji *Atlagić*.

»Odjeci istorijskih zbivanja u Ravnim Kotarima u djelima baroknih pisaca«, napose Š. *Ljubavca*, F. *Divnića*, J. *Barakovića*, P. *Kanevelovića* i J. *Kavanjanina* predmet su priloga Z. *Bojović* (str. 149—156).

»O porijeklu ijekavskog govora u Benkovačkom kraju« s obzirom na ijekavštinu i novoštokavsku akcentuaciju književnog jezika u SR Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori piše O. *Ilić* (str. 157—170), dok je »Toponimija Benkovačkog kraja kao ogledalo njegove prošlosti« predmet proučavanja Z. *Bjelanovića* (str. 171—185).

P. *Vujičić* u referatu »Prilog poznavanju ikonopisa Benkovačkog kraja« (str. 187—194) predstavlja ikonostas crkve sv. Petke na Kolarini iz 19. stoljeća s obzirom na postbizantsku ikonografsku tradiciju, te zapadnu kasnobaroknu umjetničku izvedbu.

G. *Dobrašinović* u prilogu »Vuk i sjeverna Dalmacija« obrađuje dopisivanje V. S. *Karadžića* sa dvadesetak žitelja ovog kraja i uvrštavanje regionalnih toponima u Rječnik iz 1852. godine, te osobni Vukov obilazak Dalmatinske Zagore i Benkovačkog kraja 1838. godine (str. 195—205).

Gospodarsko-politički razvoj Benkovačkog kraja u XIX stoljeću predmet je razmatranja dva slijedeća referata. Tako S. *Peričić* u radu »Prilog poznavanju gospodarstva Benkovačkog kraja u XIX stoljeću« (str. 207—215) razmatra osnovna obilježja poljodjelskog privređivanja, stočarstva i kućnog obrta, te razvoj naselja Benkovac kao prometno trgovačko stjecišta između Dalmacije i Like, dok je »Benkovački kraj u nacionalno-političkim borbama u doba narodnog preporoda u Dalmaciji (1860—1880)« (str. 217—222) s obzirom na hrvatsku i srpsku komponentu kulturno-prosvjetnog i političkog rada preporoditelja, tema priloga R. *Petrovića*.

Djelovanje političara Save *Bjelanovića* (1850—1897) kao voditelja Srpske narodne stranke u Dalmaciji, glavnog urednika njezinog organa »Srpski glas« i »Srpski list« i poslanika na Dalmatinskom saboru u Zadru, obrađuje K. *Milutinović* u prilogu »Dvije faze u političkom razvoju Save *Bjelanovića*« (str. 223—248).

»Stara fotografija u Benkovcu«, napose djelovanje zadarskog fotografa T. *Burata* i benkovačkih amatera braće *Novaković* u prvim desetljećima ovog stoljeća, predmet su istraživanja A. *Seferovića* (str. 249—260), dok se

osobitostima narodnih plesova bavi I. Brkić u prilogu »Plesni folklor Ravnih Kotara i Bukovice« (str. 261—284).

R. Jelić u prilogu »Zdravstvo Benkovačkog kraja do 1941. godine« (str. 285—300) razmatra karakteristične bolesti i njihovo javljanje u benkovačkim selima tokom prošlih stoljeća, te donosi poimenični popis zdravstvenih radnika u Benkovcu od 1847. do 1941. godine.

Književnom opusu Vladana Desnice posvećena su slijedeća dva referata. B. Novaković u prilogu »Vladan Desnica i kultura« (str. 301—306) ukazuje na misaonu komponentu njegove poezije i proze, a S. Korać razmatra njegove priloge u Magazinu sjeverne Dalmacije iz 1934/35. god. (str. 307—317).

U posljednjih šest radova prvog sveska Zbornika obrađuje se problematika iz razdoblja NOP-a na području Benkovačkog kraja. P. Krolo razmatra »Organizacioni razvoj KPH u kotaru Benkovac 1941—1945. godine« (str. 319—323), G. Jakovčev »Aprilski rat 1941. godine u Ravnim Kotarima« (str. 325—358), a N. Žurić-Scotti talijansku okupaciju Benkovačkog kraja (1941—1943) (str. 359—378). Prilog O. P. Egića »Okupatorske oružane bande na anektiranom području sjeverne Dalmacije 1942. godine« (str. 379—392) ukazuje na suradnju Ustaša i Četnika sa talijanskim i njemačkim okupacionim snagama, dok V. Kučana u radu »Borci Benkovačkog kraja u bici na Sutjesci« (str. 393—398) daje poimenični spisak 48 boraca sa područja općine Benkovac poginulih na Sutjesci u proljeće 1943. godine. U posljednjem prilogu prvog sveska Zbornika M. Borčić prikazuje djelovanje Oblasne vojne bolnice 11. korpusa NOVJ (Benkovac) od studenog 1944. do travnja 1945. godine (str. 399—409).

Radovi u drugom svesku Zbornika sistematizirani su kao i u slučaju prvog sveska s obzirom na vrstu problematike i vremensko razdoblje kojim se bave.

Prva dva priloga posvećena su geografsko-prometnom položaju i komunikacijama Benkovačkog područja sa ostalim djelovima Dalmacije i prekovalebitske Hrvatske. L. Kos razmatra »Razvoj prometnih veza Benkovačkog kraja« (str. 7—14) od liburnsko-rimskih prometnica, preko cestovnih pravaca iz Bukovice prema Zadru izgrađenim za vrijeme francuske i austrijske uprave, sve do suvremenih cestovnih i željezničkih komunikacija, neophodnih za društveno-gospodarski razvoj benkovačke mikroregije. »Vojnogeografska obeležja severne Dalmacije s posebnim osvrtom na Benkovački kraj« (str. 15—28) i njihov utjecaj na vojne aktivnosti u toku ratnih prilika, predmet su rada M. Tešića.

Arheološka istraživanja i rezultati antičke i srednjovjekovne materijalne kulture Benkovačkog kraja predmet su obrade slijedeća tri priloga. U radu »Antičko staklo Asserije iz Arheološkog muzeja u Splitu« (str. 29—70) uz opsežan fotografski materijal I. Fadić klasificira arheološku staklenu građu (balsamariji, plitice, čaše, boce, poklopci s obzirom na raznorodnost njihovih tipova i formi. »Historijat istraživanja srednjovjekovnih lokaliteta u Benkovačkom kraju« počevši od prvih istraživanja fra L. Maruna osamdesetih godina XIX stoljeća do danas predmet je kratkog pregleda T. Burića (str. 71—75). U sažetom članku »Pregled srednjovjekovnih arheoloških lokaliteta Benkovačkog kraja« (str. 77—83) V. Delonga na osnovu općih karakteristika grobnog kulturnog inventara kronološki sistematizira srednjovjekovna groblja u okolici Benkovca na razvojna razdoblja od 9—12., te od 12—15. stoljeća.

Etnografski doprinos proučavanju kulturne baštine Bukovičkog područja predstavlja rad R. *Jurića* »Srednjovjekovni nakit na Benkovačkom području« (str. 85—106). Autor prati razvoj oblikovanja srednjovjekovnog nakita od rane faze autohtone kasnorimske i avaroslavenske kulture, preko utjecaja bizantskog i franačkog kruga sve do razdoblja XV stoljeća i procvata zlatarskih radionica u dalmatinskim obalnim komunama.

U opširnom prilogu »Vlaška i stočarska kretanja u sjevernoj Dalmaciji u XVI stoljeću« (str. 107—258) B. *Hrabak* ukazuje na uzročnosti, smjerove i posljedice migracionih kretanja vlašskog stanovništva, te njegovu povijesnu ulogu i ozračuju međunarodnih vojno-političkih odnosa evropskih sila u ratnim zbivanjima na tursko-mletačkoj granici u XVI stoljeću. Autor prikazuje udio turskih martoloza i hrvatskih vlaha oko zauzimanja sjeverne Dalmacije od strane Turaka u razdoblju od 1499—1537. godine. Razmatrajući primjenjivost pojma vlašskog stanovništva, kako na Vlahe sa osmanlijskih područja, tako i na senjske Uskoke, prikazuje njihovu međusobnu sukobljenost i ratovanja na strani suprotnih država. Naposljetku prati držanje turskih Vlahu kao teritorijalnih susjeda mletačke države (str. 1537—1600), te u zaključnom poglavlju ukazuje na značaj ekonomskih kretanja vlahu u sjevernoj Dalmaciji do kraja XVI stoljeća.

S. *Obad* u prilogu »Gospodarska i društvena struktura Benkovca u prvoj polovini XIX stoljeća« (str. 259—267) razmatra razvoj agrarno-stočarske proizvodnje kao osnovne privredne djelatnosti stanovništva Bukovice, administrativno-upravnu organizaciju Benkovačke općine u vrijeme druge Austrijske uprave, te demografsko kretanje stanovništva s obzirom na njegovu vjersko-nacionalnu strukturu.

»Školstvo u Benkovcu i njegovu kraju« (str. 269—287) tijekom XIX i prve polovine XX stoljeća, napose s obzirom na razgranatu reformu djelatnosti francuske i austrijske uprave na unapređivanju školstva i prosvjete (otvaranje osnovnih škola i gimnazija) predmet je proučavanja M. *Zaninovića*. Autor donosi statistički pregled broja školskih ustanova i učenika, uz poimenični popis nastavnika za neke školske godine.

U prilogu »Vladimir Ardalić o privatnom pravu u Bukovici« N. *Vukas* (str. 291—299) na osnovu zapisa V. Ardalića o geografskom položaju Bukovice, seoskoj i obiteljskoj zajednici, međusobnim susjedskim odnosima i međašima, te godišnjim običajima, razmatra primjenu privatnog prava u pravno-vlasničkim odnosima tamošnjeg žiteljstva.

Suvremenim povijesnim zbivanjima na području Benkovca u razdoblju između dva rata i tijekom NOB-e posvećen je preostalih sedam radova drugog sveska Zbornika. D. *Plenča* u prilogu »Benkovački kotar između dva svjetska rata« (str. 301—333) prikazuje upravni položaj Benkovačkog kotara i djelovanje građanskih političkih stranaka. Autor se osvrće na materijalnu osnovu i društveno-ekonomske odnose s obzirom na društvenu diferenciranost stanovništva po osnovu njegove nacionalne, profesionalne i klasno-socijalne pripadnosti.

U zapisima »Moja sjećanja «(str. 335—360) ispričan je curriculum vitae prvoborca Petra *Pilje* u razdoblju do 1945. godine, pri čemu je naglasak stavljen na razdoblje između dva rata, te njegovom djelovanju u II dalmatinskoj diviziji i ostalim partizanskim jedinicama na širenju NOP-a u benkovačkom kraju. Prilog »Rad na stvaranju prve organizacije KPJ u kotaru Benkovac« (str. 361—380) u Jagodnji Gornjoj 1940. godine, napisao je na

temelju sjećanja Mirka i Luke Zečevića G. *Jakovčev*. U opširnom radu S. Morića »Stankovačka omladina u NOB-i« (str. 381—444), popraćenom obilnim fotografskim materijalom i statističkim pokazateljima, prikazano je učešće tamošnje omladine u raznovrsnim borbenim jedinicama NOV i POJ, te djelatnost NOO-a kao prvog organa vlasti u Stankovcima na uspostavljanju i širenju veza sa NOP u ostalim dijelovima Ravnih Kotara, Bukovice i grada Šibenika. Kratak pregled nastanka, rada i broja članova ustaškog terorističkog pokreta na području zadarskog okruga i predratnog kotara Benkovac predstavlja rad G. *Jakovčeva* »Ustaški teroristički pokret u sjevernoj Dalmaciji« (str. 445—459). »Dejstva jedinica 19. divizije na benkovačkom ratnom kotaru januara-oktobra 1944. godine« (str. 461—484) na osnovu objavljene građe i sjećanja suvremenika prikazuje V. *Maričić*. Autor napose prikazuje djelovanje jedinica NOV i POJ benkovačkog kraja u vrijeme njemačko-četničke ofenzive, iscrpno opisujući kronološkim redom etape borbe u Prominskom, Ravno-kotarskom i obalnom sjevernodalmatinskom području«. Posljednji prilog drugog sveska Zbornika »Obavještajna služba i sistem sigurnosti NOP-a Benkovačkog kraja u NOB-i 1941—1945. godine« M. *Obradovića* (str. 485—499) bavi se organizacijom, oblicima i sredstvima obavještavanja i samozaštite revolucionarnih snaga NOP-a. Autor prikazuje djelatnost civilnog stanovništva i vojno-pozadinskih organa vlasti u benkovačkim selima na uspostavljanju efikasnog sistema komunikacije i pomoći NOVJ u sjevernoj Dalmaciji.

Budući da jedan dio održanih referata nije predan uredništvu na vrijeme, te je tako otpala mogućnost njihovog uvrštavanja u jedan od prva dva sveska Zbornika, očekuje se i objavljivanje trećeg sveska zbornika »Benkovački kraj kroz vjekove«.

Lovorka Čoralić

ATTI, VOL. 18, TRIESTE — ROVIGNO 1987/88.

U listopadu 1988. izašao je novi svezak edicije rovinjskog Centrodri ricerche storiche Centra za historijska istraživanja/Središća za zgodovinsko raziskovanje, jedinog godišnjaka u Istri čiji se ritam objavljivanja poklapa s tekućom godinom. I ovaj se broj raznolikošću sadržaja ne razlikuje puno od ostalih godišta koja su već prikazana u Radovima (od. vol. 14. 1983/84. dalje. Čini se da posljednji svezak u nečemu ipak odkače od prethodnih. Prije svega treba upozoriti da se u njemu kvalitetom, težnjom za modernijim pristupom i novim poljima istraživanja odlikuju upravo prilozi suradnika samoga Centra, odnosno njegovih vanjskih sekcija. Po tim se obilježjima izdvaja prilog Marina *Budicina*, Neki podaci i faktori demografskog razvoja Vrsara od 16—18 st. (93—120). Autor je koristio građu matičnih knjiga koje u Vrsaru započinju polovicom 17. st., ali i ostale podatke (pretežno iz objavljenih članaka) da bi stvorio sliku o prirodnom kretanju stanovništva i o migracijama u Vrsaru. Kao i čitava Istra i to je primorsko mjesto na zapadnoj obali, inače feud porečkih biskupa, bilo zahvaćeno migracijskim strujanjima. Većina se doseljenih obitelji trajno naselila u Vrsaru, ali je za mnoge on bio samo polaznom etapom u daljnim seljenjima. Osobito je Budicin analizirao kretanje nataliteta, mortaliteta nupcijaliteta za razdoblje između god. 1660. i 1790. Od konca 17. st. nata-

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 22

ZAGREB

1989.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 22

Za izdavača
dr. Nikša Stančić

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

AGIČIĆ DAMIR, prof. Strossmayerova 2 — 55425 Davor
ANDREIS MLADEN, Socijalističke revolucije 42 — Zagreb
ANTOLJAK dr. STJEPAN, Zajčeva 31 — Zagreb
BERTOŠA SLAVEN, student Filozofski fakultet — Zagreb
BOBAN mr. BRANKA, Zavod za hrvatsku povijest FF — Zagreb
BRANDT dr. MIROSLAV, Socijalističke revolucije 73 — Zagreb
BUDAK mr. NEVEN, Filozofski fakultet — Zagreb
CRNKOVIĆ GORAN, prof. Maršala Tita 170 — Opatija
ČORALIĆ LOVORKA, studentica Fil. fakulteta — Zagreb
GRGIN BORISLAV, prof. Baštijanova 54 — Zagreb
IVELJIĆ ISKRA, prof. Ilica 165 — Zagreb
JURIŠIĆ mr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest FF — Zagreb
KOLAR-DIMITRIJEVIĆ dr. MIRA, Filozofski fakultet — Zagreb
KRIVOKAPIĆ mr. GORDANA, Institut za istoriju radničkog pokreta — Beograd
LAUŠIĆ dr. ANTE, Centar za istraživanje naroda i narodnosti — Zagreb
MATKOVIĆ STJEPAN, Šubićeva 3 — Zagreb
OČAK dr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest FF — Zagreb
PAVLIČEVIĆ dr. DRAGUTIN, Zavod za hrvatsku povijest FF — Zagreb
RICHTER ŽELJKA, prof. Povijesni muzej Hrvatske — Zagreb
STRČIĆ PETAR, Arhiv Hrvatske — Zagreb
ŠILOVIĆ DANJA, studentica Fil. fakulteta — Zagreb
ŠVAB mr. MLADEN, Leksikografski zavod »M. Krleža« — Zagreb
VRANJEŠ-ŠOLJAN dr. BOŽENA, Zavod za hrvatsku povijest FF — Zagreb
ŽIVKOVIĆ mr. DANIELA, Sveučilišna i nacionalna biblioteka — Zagreb
